

AZ MTA HELYESÍRÁSI BIZOTTSÁGÁNAK ÁLLÁSFOGLALÁSA AZ ORVOSI HELYESÍRÁS ÜGYÉBEN

I.

A latin (görög) eredetű orvosi műszavak latin és magyaros (fonetikus) írásmódjában meglevő bizonytalanság és nem egy ízben a kevert (hibrid) írásmód elszaporodása miatt szükségessé vált a magyar orvosi szaknyelv helyesírásának szabályozása. Az MTA Helyesírási Bizottsága 1985. december 9-i határozatával albizottságot alakított az orvosi helyesírás helyzetének megvizsgálására és az írásmódra vonatkozó javaslat kidolgozására. Az albizottság egy korszerű, az általa kimunkált elvek alapján álló orvosi helyesírási tanácsadó szótár készítésére tett javaslatot. Az orvosi szakkifejezések egységes használatának és helyesírásának szabályozására vonatkozó előterjesztést — némi módosítással — az MTA Orvosi Tudományok Osztálya 1987. június 16-i ülésén, az MTA Helyesírási Bizottsága és Anyanyelvi Bizottsága 1987. november 9-i együttes ülésén elfogadta; hangsúlyozva azt az általánosan érvényes irányelvet, hogy ha a magyar szavak vagy kifejezések az idegennel azonos jelentésűek és tartalmúak, tehát nem veszélyeztetik a szakszerűséget, a már bevált megfelelő magyar szavak használata részesüljön előnyben az idegenek helyett. Az alábbiakban meghatározott alapelvek az akadémiai orvosi helyesírási tanácsadó szótár megjelenéséig is iránymutatónak tekintendők a különféle orvosi tárgyú írásművekben.

II.

A latin és a magyaros írásmód elvei

A latinos vagy a magyaros írás eldöntésekor két általános rendező elvnek kell érvényesülnie.

A) Az első a **köznyelvivé válás** szerinti rendező elv. Ez a következőket jelenti.

Ha egy orvosi szakszó vagy szakkifejezés már a **köznyelvben is meghonosodott**, azaz a mindennapi nyelvben is széles körben ismert, illetőleg a köznyelvben való meghonosodás útján van, akkor — mint tendencia — a **magyaros (fonetikus) írásmód** érvényesül.

A köznyelvivé válás elvéből következőleg magyarosan (fonetikusan) írjuk a helyesírási és az értelmező szótárakban található orvosi szavakat, továbbá a szótárakban nem található, de már közkeletűvé vált (az orvosi szakma körén kívül is ismert) latin (görög) eredetű szavakat és kifejezéseket; pl. *embrió, embriológia, citológia, hisztokémia, bronchoszkópia, diagnosztika, diagnózis, szindróma, trombózis, terápia, szepszis, tetanusz, szifilisz, spektroszkóp, akut, kollapszus, inkubáció, vakcina, rehabilitáció, reuma, karcinóma, eufória, immunitás, rezisztencia, prevenció, szedatívum, narkózis, dekompreszió, ciszta, punkció, purgáció, aberráció, aritmia, citoplazma, katéter, szegmentum, szekréció, lumbágó, anamnézis, dizentéria, infekció.*

B) A második a **szöveftajták**, vagyis a **címzettek** (kinek írunk?) szerinti rendező elv. Ez a következőket jelenti.

a) Az **orvos olvasóknak** szánt **szakmai szövegekben**, például tudományos szaklapokban, tudományos dolgozatokban, orvosi kézikönyvekben, az egészségügyi felsőoktatás tankönyveiben, a kórházi és klinikai praxisban (kórlapokon, zárójelentésekben stb.) általában a **latinos írásmód** következetes alkalmazását kell elfogadottnak tekinteni még egyes közkeletűvé vált (vagy a közkeletűvé válás útján levő) szakszavak esetében is; pl. *extrasystole* (extraszisztolé helyett), *arteriosclerosis* (arterioszklerózis helyett), *thrombophlebitis* (tromboflebitisz helyett), *aerophagia* (aerofágia helyett), *dyspepsia* (diszpepszia helyett) stb.

Ennek az elvnek az alkalmazása során figyelembe kell venni azonban az orvosi szakma tárgyi valóságának (mit írunk? miről írunk?) szempontját is.

E szerint az **orvos olvasóknak** szánt szövegben **latinosan írjuk** a nemzetközileg is használt

anatómiai, kór-, élet- és szövettani neveket;

a kórokozók neveit;

a betegségmegnevezéseket, a műtéti eljárásokat és a védett gyógyszereket (az érvényes gyógyszerkönyv szerint); pl. *histiocyta, epidermis, thyreoidea, caudalis, anaemia perniciosa, glomerulonephritis, erythropoiesis, Penicillium viridans, streptococcusok, Vertebrata, Seduxen* stb.

Még az **orvos olvasóknak** szánt szövegekben is **magyarosan (fonetikusan)** írjuk azonban:

a tudományágak és szakterületek neveit: *hematológia, citológia, ortopédia, patológia, szerológia, laringológia* (de lehet: *laryngitis*) stb.;

az orvosi technikai eljárások és műszerek neveit: *akupunktúra, amputáció, biopszia, immunizáció, precipitáció, transzplantáció, laringoszkóp, laringoszkópia* (de lehet: *laryngitis*), *gasztroszkópia, spektroszkóp* stb.;

a kémiai vegyületek és gyógyszerkészítmények neveit (ezekre nézve l.: A magyar kémiai elnevezés és helyesírás szabályai I—II. Bp., 1972.; Kémiai helyesírási szótár. Bp., 1982.);

a társtudományok (biológia, kémia, biokémia, fizika, állattan, növénytan stb.) szakkifejezéseit, ha azok e tudományokban fonetikusan írandók (pl.: kémiai szabályzatok, l. fent; Az állatorvosi szakkifejezések használatának és helyesírásának szabályai. Magyar Állatorvosok Lapja 1983: 309—11.; stb.).

Általános irányelvnek tekintendő az orvos olvasóknak szánt közleményekben is, hogy a már bevált magyar szavakat, kifejezéseket használjuk az idegenek helyett.

b) A széles olvasóközönségnek, vagyis a nem szakember olvasóknak szánt **ismeretterjesztő szövegekben** lehetőleg a magyar megnevezéseket kell használni, pl. *áttét, gyomorhurut, rózsahimlő, tüdőgyulladás, epekő*; vagy ha ilyen nincs, akkor az **idegen megnevezések fonetikus írásmódját** célszerű alkalmazni, pl. *cirrózis* (cirrhosis helyett), *metaplázia* (metaplasia helyett), *szkoliózis* (scoliosis helyett), *urémia* (uraemia helyett) stb.;

Ilyen közleményekben — a rendszertani nevek és a védett gyógyszernevek kivételével — a következetesen alkalmazott fonetikus írásmódot elfogadottnak kell tekinteni, de zárójelben a latinos forma is megadható.

1. A **több szóból álló**, a latin nyelv ragozási, egyeztetési és szórendi szabályai szerint szerkesztett orvosi **kifejezéseket** mindig **latinosan** írjuk; pl. *locus minoris resistentiae*, *myoma laevicellulare* (de lehet: mióma), *cysta mammae benigna* (de lehet: ciszta), *infectio intra venam* (de: intravénás injekció).

2. A **görög eredetű szavakat** is **latinosan** írjuk, beleértve a valójában görög eredetű *ph*, *th*, *rh*, *x* és *y* használatát is.

3. **Magyar képzővel** ellátott latinosan írt szavaknál törekedni kell az egész szó magyaros írására, de csak akkor, ha a szó már közkeletűvé vált, vagy ha a latinos szószerkezet szabályait nem sértjük meg; pl. *infekciós*, *anémiás*, *diagnosztizál*, *trombotizál*; de: a máj *excretiós* működése.

4. A **szóbookrok** írásában is legyen meg a rendező elv(ek) szerinti következetesség; pl. *myalgia*, de: *miogén*, *miográf*, *miokardiográf*; vagy: *diagnózis*, *diagnosztika*, *diagnosztizál*, *diagnosztizálás*.

5. Az **összetett szavak** írásában a magyar helyesírás szabályai szerint kell eljárni. A vegyes nyelvű összetételek esetében hibrid íráskép is kialakulhat.

6. A latin (görög) utótagok és képzők (pl. *-áció*, *-ális*, *-búlia*, *-cefália*, *-cita*, *-émia*, *-gnózis*, *-gráfia*, *-mánia*, *-mnézis*, *-óma*, *-ópia*, *-opszia*, *-ózis*, *-pátia*, *-fág*, *-fágia*, *-filia*, *-szkóp*, *-témia*, *-trófia*, *-úria*) írásmódjában is az ismertetett elvek szerint kell eljárni. Ezeket, tehát a köznyelvív még nem vált, orvos olvasóknak szánt anatómiai, kór-, élet-, szövet- és rendszertani szavak esetében latinosan írjuk; pl. *hydrocephalia*, *haemoglobinaemia*, *fibrosarcoma*, *myolysis*, *hepatosis*, *nephrosis*, *haemophilia*.

Ha viszont a köznyelvben is már széles körben használt szavakról van szó, törekedni kell a magyaros írásra, azaz az egész szó magyaros írására; pl. *immunizáció*, *implantáció*, *epilepszia*, *sztetoszkóp*, *diagnózis*, *ödéma*, *logopédia*, *szarkóma*, *neurózis*, *hipertónia*, *elektrokardiográfia*. A hibrid írás, vagyis a latinosan írt szótó + magyarosan írt szóvégződés vagy fordítva: a magyarosan írt szótó + latinosan írt szóvégző-

dés (pl. *myelogén*, *haemofília*, *hydrocephalia*) nem engedhető meg.

7. Fontos követelmény, hogy **egy írásművön belül** az írásmód egységes és következetes legyen.

Halász Béla
az Orvosi Tudományok
Osztályának elnöke

Lőrincze Lajos
az Anyanyelvi Bizottság
elnöke

Keresztury Dezső
a Helyesírási Bizottság
elnöke

A szerkesztőség megjegyzése

Örömmel fogadtuk az MTA Helyesírási Bizottságának, amely a magyar helyesírás ügyének legfelsőbb fóruma, végleges állásfoglalását. Így az orvosi szaknyelv helyesírásának vitája eldőlt. Az állásfoglalás lényegében a szerkesztőség véleményével egyezik. A szerkesztőség csak árnyalatokban tér el ettől az állásfoglalástól. Úgy érezzük, az az elv, hogy már a magyar köznyelvbe átmenőfélben lévő, köznyelvív válás folyamatában lévő szavak fonetikus helyesírása is megengedhető, nehezíti a szakírók és szerkesztők dolgát, hiszen itt a megítélés nyilvánvalóan bizonytalanabb. Helyesebbnek érezzük, ha orvosok számára szóló közleményekben a köznyelvbe egyértelműen átment kifejezéseken kívül minden szakkifejezés latinogörögös formában jelenik meg.

Árnyalatnyit módosítanánk azt az ajánlást is, hogy a már bevált megfelelő magyar szavak használata részesüljön előnyben az idegenek helyett. A lehetőleg szót toldanánk ehhez hozzá, az idegen eredetű, de magyarrá vált szó ugyanis néha szolgálhatja a stílári színesítés célját, gyakran pedig kissé eltérő jelentéstartalma miatt lehet kívánatos legalább alkalmi használata. Ez még a nem orvos olvasók számára íródott szövegben is előfordulhat.

Alapvetőnek tekintjük, hogy bármely, a jövőben elkészítendő helyesírási szótár legyen összhangban az MTA „A magyar helyesírás szabályai” c. kiadványának előszavában megfogalmazott alapp princípiumával (lásd 1320. old.).

Egészeben az MTA Helyesírási Bizottságának állásfoglalása segíti a tisztázódást az orvosi helyesírás ügyében.

POSTINOR[®] TABLETTA

ÖSSZETÉTEL: 0,75 mg D-norgestrelumot tartalmaz tablettánként.

HATÁS: A D-norgestrel 0,75 mg-os egyszeri adagban közvetlenül a közöslés után alkalmazva alkalmas a terhesség megelőzésére.

JAVALLAT: Orális fogamzásgátlás.

A készítmény a nemi életet ritkán, alkalmasszerűen élő nőknek tanácsolható, mivel a Postinor tablettát havonta maximum 2-4 alkalommal lehet bevenni. Ennél gyakrabban nemi életet élőknek a kombinált fogamzásgátló tablettá szedése (vagy egyéb fogamzásgátló módszer alkalmazása) a célszerűbb.

ELLENJAVALLATOK: Máj- és epeutak betegségei, a kórelőzményben szereplő terhességi sárgaság.

ADAGOLÁS: Egyszeri vagy megismételt közöslés után az első aktust követően 1 tablettát kell bevenni.

Tartósabb együttélést (többszöri, halmozott coitust) követően az első tablettá bevétele után 8 óra elteltével ismét be kell venni 1 tablettát (Halmozott közöslés esetén tehát összesen 2 tablettá vehető be.)

MELLÉKHATÁSOK: Hányinger, áttöréses, ill. megvonásos vérzés jelentkezhet a tablettá utáni 2-3. napon, amely Rutascorbin adásával csökkenthető. Nagyobb mértékű vérzés esetén a Postinor újabb alkalmazása előtt nőgyógyászati vizsgálat indokolt.

FIGYELMEZTETÉS: Havonta összesen 4 tablettá szedhető!

MEJEGYZÉS: Csak vényre adható ki. Egyszeri alkalommal 2-3 hónapra elegendő mennyiség (10 tabl.) rendelhető. — Rendelhetőségét a 23/1983. (Eü. K. 23.) utasítással módosított 23/1973. (Eü. K. 17.) Eü. M. utasításban, valamint az Eü. M. 89560/1979. (Eü. K. 1980. 1.) sz. közleményben szabályozták.

CSOMAGOLÁS: 10 db tablettá

KÖBÁNYAI GYÓGYSZERÁRUGYÁR, BUDAPEST